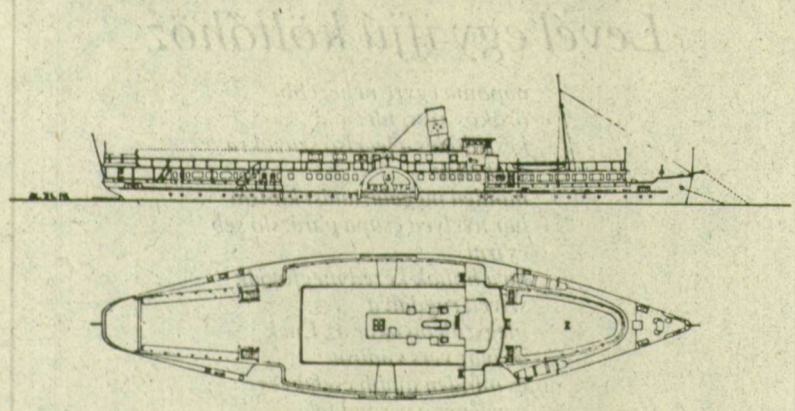
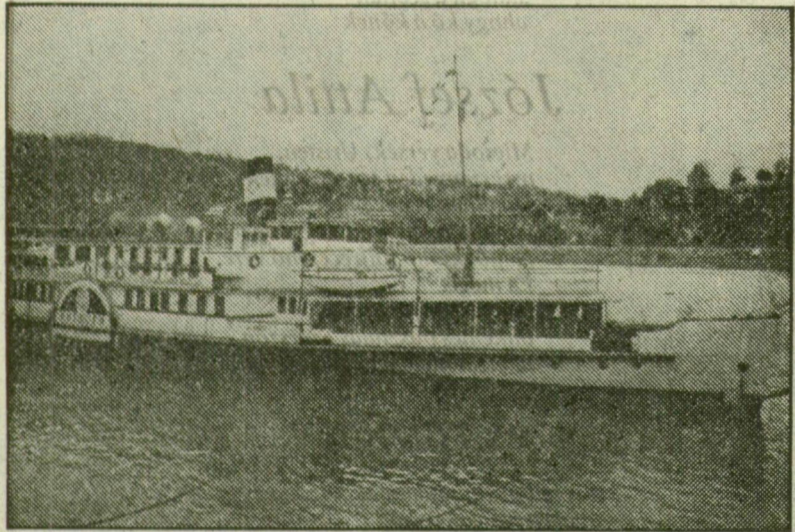

Gőzösből múzeum Margit néni centenáriuma

A Kossuth Múzeumhajó az 1953. évi átépítés után

A hajó múzeumként áll a pesti Duna-parton

A pesti Duna-parton, a régi és — ahol kellett — régiesített Dunakörző alatt áll kikötve egy öreg lapátkerekes személyhajó, egy természetes. A hajdani fényes szállodator helyén magasodó nem kevésbé ragyogó új szállodák talán kicsit irigykedve tekintenek rá, hiszen az épületek nem büszkélkedhetnek olyan múlttal, mint a hagyományosan hófehér ruhájában vízen ringó Kossuth-gőzhajó.

Ugyanis a kiérdemesült hajó, amely fél évszázadon át járta a valaha állítólag kék Dunát, olyan gőzhajótípus utolsó magyar példánya, amilyenel ma már senki sem találkozhat e tájon. Ez a fajtá személygőzös valamennyi európai állam legsikeresebb típusa volt. Már csak a Rajnán és az Elbán közlekedik belőlük néhány. Formájával, berendezésével a régmúltat képviseli, s elkerülhetetlenül a századfordulót juttatja eszünkbe.

A hajó most múzeum. A falakon nagyméretű fényképek mesélnek hajóépítésünk múltjáról, a termekben pedig a művészi gondnal épített és megmunkált, élethű hajómodellek. A változatosságról a kiállított, eredeti hajózási műszerek, ruhadarabok, hivatalos papírok gondoskodnak. A hajót meglátogatók élményét, a régi hangulatot hajós egyenruhába öltözött, nyugdíjas dunai és tengeri hajósokból örökre átalakult öreg „vízenjárók” fokozzák.

A hátsó, felső fedélzeten, levegős terasz-éttermet rendeztek be, ahol egyszerre 120 vendég ebédelhet, vacsorázhat. Az étlapok a magyar és a francia konyhaművészet válogatott fogásait ajánlják. S miközben a vendégek a finom falatokat ízlelik, halk szalonzene vagy éppen cigánymuzsika szórakoztatja őket. Ezenfelül még két, régi pompájában berendezett étterem fogadhat vagy száz látogatót. Az egyik ilyen meghitt étteremnek Lánchíd, a másiknak Erzsébet a neve. Az egykori szalonban pedig eszpresszót és drinkbárt találunk, a hajóhoz illő szecessziós berendezéssel.

A gőzös mostani hivatalos titulusa: Kossuth Múzeumhajó, a dunai gőzhajózás úszó múzeuma. Rajta kívül a Dunán csak az NSZK-beli Regensburgban található hajózástörténeti kiállítás eredeti hajón, amely utoljára ugyancsak magyar lobogó alatt járt, s Ersekcsanád volt a neve. Milyen kár, hogy nem itt újították fel... Az osztrákoknak is van egy múzeumhajójuk, az 1912-ben épített Schönbrunn, amely még ma is képes hajózni, de nincs benne hajózástörténeti kiállítás.

Hajónk, amely ma a Kossuth nevet viseli, 1913-ban épült Budapesten, a Ganz és Társa Danubius Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt.-nál, a MEFTER részére. Vízrebocsátáskor a Ferenc Ferdinánd főherceg nevet kapta, s viselte 1919-ig. Ekkor minden olyan hajó, amely a Habsburg-dinasztia valamelyik tagjának a nevét viselte, madárnevet kapott; Rigó lett belőle,

majd ismét az eredeti nevet viselte egy kis ideig, aztán Leányfalura keresztelték. Ezen a néven járta a Dunát 1953-ig, amikor megkapta a hozzá méltóbb Kossuth nevet.

1955-ben a Szovjetunió megszűntette érdeklését a magyar hajózásban, megalakult a MAHART, mint a MEFTER jogutódja, és ekkor került s maradt 1984-ig a Kossuth a Magyar Hajózási Részvénytársaság tulajdonában.

Közben a hajdani búske természetgőzös leromlott, elhasználódott, s 1984-ben törölték az aktív hajóállományból, selejtezésre ítélték.

Szerencsénkre, akkor már elterjedően volt a törekvés régi és értékes, egyedülálló dolgaink megmentésére. A kiszuperált és szétbontásra ítélt gőzhajó megőrzésében és helyreállításában több vállalat vett részt. A munkálatokat rögtön 1984-ben megindították. A hajót sikerült besorozni a Közlekedési Múzeum „kiállítási tárgyai” közé, s új rendeltetésének 1986. augusztus 1-én adták át. Azóta van a Dunán múzeumhajója az országnak.

CS. K.

A költő húga, a zeneszerző felesége, Király (König) Péterné Juhász Margit 1888. szeptember 23-án született, ott, ahol a bátyja, Juhász Gyula, az Ipar u. 13-ban, a mai sebészeti klinika helyén.

A Juhász család női ága hosszú életű volt. Édesanyjuk, Juhász Illésné Kálló Matild 91 éves korában hunyt el, Margit néni pedig a nyolcvannyolcadik évében járt, amikor 1976. május 17-én a kakasszéki szanatóriumban — bátyjának kedvelt kifejezésével élve — szép csöndesen örökre elszenderedett. Előző nap, vasárnap délután még beszélgettem vele. Nem fájt semmije, csak nagy fáradtságra panaszkodott. Soha — mondotta — nem volt beteg, csak most ez a nagy gyöngöcség.

A költő húga

Kislányként ott forgolódott bátyja barátainak körében, abban a kis társaságban, amelyet a költő az Ipar utcai fiúk néven emlegetett. Közülük a helyi közélet és az ország művészet kiválóságai kerültek ki. Balázs Béla, a költő és világhírű filmesztéta; Ocskay Kornél, a kitűnő tenorista; Dettre János, a Szegedi Napló és a Délmagyarország kiváló publicistája, a forradalmak kormánybiztos-főispánja; Eisner Manó, a híres ügyvéd, a szegedi kommunista-pörök védője, s közben Pálos Endre néven titkon finom hangú lírai költő; Szőri József, a nagyszerű festőművész, Adynak korai és lelkes híve, az első világháború legelső hősi halottainak egyike; Petri-Pick Lajos szobrász, Juhász Gyula első megmintázója. Ebben a körben fordult meg első szegedi látogatásai idején 1905-ben Kodály Zoltán, 1906-ban Bartók Béla. Mindkettejüket Balázs Béla és König Péter támogatta a környéken végzett népdalgyűjtő munkájában.

A zeneszerző felesége

Juhász Margit a zeneiskola növendéke volt, majd 1909-ben férjhez ment tanárához, akkor már a zeneiskola igazgatójához, a stájer születésű, de — ha nyelvben tökéletesen nem is — lelkesben magyarrá hasonult König Péterhez. Juhász Gyula sógora számos zeneművéhez kért szöveget a költőtől, s ő készségesen adott is. Olykor jobb meggyőződése ellenére, mint 1918 őszén, amikor Károly király tervezett szegedi látogatására a zeneszerző Királyhymnuszt írt. 1925-ben Dobay Gyula ellenforradalmi kormánybiztos-főispán a bíróság előtt gúnyosan vetette a „a vörös költő”, a forradalmi szereplése miatt szülővárosában üldözött Juhász Gyula szemére, hogy a forradalom előtt királyhymnuszt írt. A költő — a hallgatóság nagy derűségére — szellemes szójátékkal felelt meg: kijelentette, hogy csak sógora kérésének engedett, így az nem annyira királyhymnus volt, mint inkább — Könighymnus... Am König Péter

énekkari műveinek zenei fórumokon elért sikerei Juhász Gyula költői hírnevét is öregbítették, s erre — éppen a Horthy-korszakban — nagy szüksége is volt a destruktívnak bélyegzett költőnek. Nemkülönben a vele járó pengőcskékre.

Juhász Gyula valamikor a század első éveiben ezt írta Margitka emlékkönyvébe:

Kedves kis húgom, az életben csak egytel vagyok adós: a ti nagy szeretetetek visszafizetésével. De ez olyan adósság, amely az igaz embert a törlesztések alkalmával egész életében boldogítja és gazdagítja. Gyula

A honvágyó támasza

Amikor pedig tanárként a végeket járta, levelezőlapjaival rendre fölkereste hűgát. Máramarosszigetről írta 1906. szeptember 28-án: *Kedves kis Margitkám! aranyos kis húgom... Itt ma nagy havazás volt! Erősen fűtenek. Cudar világ... Itt bezeg nemigen bámulják a költőt. Senki sem ismer erről az oldalról...* Október 30-án: *Kedves jó Margitkám! Legyetek nyugodtak, nincs baj... November 16-án: Kedves jó Margitkám! En biz semmi hírt sem tudok mondani innen, csak azt, hogy egészséges vagyok. Megvagyok eddig, és ez ugye, elég nektek, aranyos Margitkám. Egyhangú kis fészek biz ez, mi tagadás, alig várom, hogy kirepüljek. Lassan, lassan, de telnek a napok, hetek hónapok...* November 29-én: *A tanítás és tanulás annyira leköti, hogy amint látjátok, nemigen írok mostandában. Bandika meglepetésben részesül karácsonyra, ha jó lesz. Kedves Nagyapát tiszteltem. Benneteket öllek: Gyula. 1907. január 5-én: Kedves Margitkám! Szabadelodásom remekül sikerült. Utána az igazgató úr bankettet rendezett a tanári karnak... Itt óriási hideg van, Szibéria. A bajuszom (?) mindig zúmarás. Remélhetőleg valamikor tavasz is lesz itt (úgy május végén). Addig is erősen kell fűteni. Fa az van elég a rengetegben. Csókol szerető bátyád: Gyula.*

Nem várta meg a májust ott. Ősszel Lévára került, azt is ott hagyta pár hét után. 1908 februárjában Nagyváradra vetette a sorsa. Itt jól érezte magát, kultúrás, pezsgő, haladó közegeben. 1908. április 3-án hűgának írta: *Édes Margitkám! Legyetek szívesek Szakáll mesternél eljárni ruhám ügyében, hogy mire hazamegyek hűsvétra, meglegyen. A pénzkérdést csak bízzátok rám, nem fogok pénztelenül jönni, sőt ellenkezőleg. Hála Istennek, egészséges vagyok. Óriási köztisztelőnek örvendek a tanárok, írók, művészek közt mindenütt. De alig várom, hogy Benneteket öllek. A viszonzlásig csókol: Gyula.*

A morva határról

Sok levél, levelezőlap elkallódott. De ezek is érzékeltetik, mit jelentett a

számkivetettségéből hazavágyó költőnek a család, az édesanya, húga, öccse. A váradi boldog évek után 1911 őszén ismét a végekre, a morva határra, Szakolcára úzi a végzet, amely a Vállás- és Közkutatásiügyi Minisztérium képeiben határozta meg sorsát. Sógora — tekintélyes barátai segítségével — mozgalmat kezdeményezett Juhász Gyulának a szülővárosába való visszahelyezésére. Ezt nyugtázta a költő König Péternek 1912. május 9-én küldött levelében, s erről írt hűgának is ugyanezekben a napokban az osztrák zeneszerzőt, Mahler ábrázoló, keltezetlen levelezőlapján:

Kedves Hűgom, köszönöm a levelet, s azonnal viszonzom ezzel s képeslappal, amely Péternek bizonyára örömet okoz. Örülök, hogy jól vagytok. Bizony jólesik hallanom, hogy végre egészen komolyan meg akarják csinálni az én szegedi ügyemet, mert az idő múlik, s én megöregszem ebben a száműzetésben. Pedig nagy és komoly terveim vannak, amelyekhez több és más hangulat kell, mint ez a végvár. Mindnyájukat ölel szerető bátyád, Gyula.

A kezdeményezés ekkor eredménytelen maradt; csak 1913 nyarán helyezték Juhász Gyulát — Eötvös József unokájának, Náray Lajosnak támogatásával — „a messzi Szakolcáról a közeli Makóra”. Ott rokkant meg végképp a háborús tanárkodás vesződségeiben. Betegen hagyta ott állását, utóbb alaki hibák s nem utolsósorban forradalmi tevékenysége, publicisztikája miatt, egy évtizedig nem kapott nyugdíjat sem. Szegedi egyetemi tanároknak, Zolnai Bélának és társainak közbenjárására 1928-ban adta meg csekélyke járandóságát Klebelsberg Kunó kultuszminiszter.

Hosszú özvegység

Juhász Gyula 1937-ben, Király Péter 1940-ben hunyt el. Margit néni özvegy édesanyjával maradt. Édesanyjának 1953-ban, majd öccsének 1966-ban bekövetkezett halálával már csak oldalági rokonai maradtak. Gyakran és szívesen beszélt bátyjáról nem csak a kutatóknak, hanem a rádió, az újságok munkatársainak, sőt iskolás gyermekeknek is. Bátyjának relikviát a Somogyi-könyvtár Kilenyi-gyűjteményének és a Móra Ferenc Múzeum irodalmi osztályának adta, és 1973-ban a könyvtár kéziratárába került férjének még megmaradt hagyatéka is. Ez századunk első négy évtizedének szegedi zeneéletét értékesen segít főlidézni.

Király Péterné Juhász Margit születésének századik évfordulóján a költő szerető testvére és a zeneszerző műsájára emlékezünk. A nőre, az asszonyra, aki az alkotó férfinak serkentő, ihlető, nélkülözhetetlen társa: testvére, hitvese, szeretője.

PÉTER LÁSZLÓ

Bíró, a gyevi

A gyevi bíró esetét ismerik ugye? De tudják-e azt is — ily névvel Mátyás idején két falut is jelöltek — a kurta emlékeztető bácskatopolyai bárdok és jászkarajenői dalnokok fenn nem maradt nótái szerint. Az egyik bírójáról cifra történetet örökít a hagyomány szájról szájra (s írtam magam is, hogy levetközzem egy pillanatra szerénységemet), de a másik történetét csak minap másolhattam ki egy ősi pergamenből, romos padlás rejtékén.

Nos, e bizonyos pergamen szerint Mátyás királyunk országának Transzdiiktória tartományában élt világot ama bizonyos másik gyevi bíró — népes családjá örömeire, népe... hm... Szóval elvult valahogy, jöttányit sem engedve a feudális centralizmus Gyeveiben meghonosított gyakorlatából. Hogy ez mit is jelentett a sötét középkor még sötétebb szegletében? Csupán annyit, hogy a nép robotolt, mint kiszípolozott jobbágyokhoz illik. Még az istenadta hetedik pihenőnapot is feudális vasárnapra nyilvánították a még nagyobb kilenc és tized érdekében. A bíró meg trónolt néptől kapott székében, s oly ügyes körmondatokat faragott Gyevi folyamatos gazdagodásáról, a nép pirospozsgás örömeiről, hogy maga is elhítte. Gondolatait díszes kódexekbe rajzolták kolduló barátok, majd mikor kiderült, hogy a fene sok robotért már nemhogy hájas kappant, de papsajtot se kap a nép, törvényként dobolta a kisbírói tömegkommunikáció: jó lesz, ha a folyamatos gazdagodás téziseit úgy nyeli a nép, mint bizonyos, s egykor Gyeveiben is honos kácsa ama nokedlit.

Hogy még nagyobb legyen a nép öröme, lehetőségek tömkelegével jutalmazta a bíró parasztjait éppúgy, mint a kézműveseket. Amíg például gyerek, anyós meg úkapa sort állhatott a faluvégi, és garantáltan üres mézsárszék kapujánál, addig anya meg lánya hősi dalokat költhetett a bíró mérhetetlenül nagy eszéről, amellyel

csak felesége, a világszerte elismert tudósjavasszony világló elméje vetekedhetett. Aki pedig már nem bírta szusszal a „Megéneklünk gyevi bíró” vetékedőt, hát ügyes falfaragásokkal, népi hímzésekkel, falra kapart képmásokkal küzdhetett a gyevi bíró díj fokozatáért. Csakhogy lássuk a nép töretlen alkotókedvét, hát idézek egy ránk maradt okiratból, miszerint e kategória első díját a vak koldus nyerte „A gyevi bíró megtekinti az alvégi jobbágyok termelési tanácskozását” című festményével, míg a dalnokok között a süketnéma foltozóvarga vehette át a dupla zabjegyet (mert hogy ily találmányokkal is színesítette a gyevi nép hétköznapiját a bíró) a „Bíróné, találd ki, hogy élhetünk fűvön!” kezdetű népi rigmusáért.

Szóval mentek ám a dolgok, boldog volt a nép — írta a hangulatjelentésekre oly kíváncsi bírónak veje (aki a négyes dúló albírója címet kapta), fia (aki számtalan poszton ügyeskedett hibátlanul), keresztlányja (kit a gyevi nők tanácsának alvezéréként tisztelt a nép), hogy csak néhány szorgos munkást említsek az oly népes és oly tehetséges családból. Aki pedig másként látta a falu ügyeit, úgy három-négy napos folyamatos éhezés után (mert az évés jogát idővel a nép csak képviselői útján gyakorolta), nos, azt pandúrunk álcázott perzekutorok taníttatták előszeretettel meg szögessorkabáccsal — ahogy a sötét és középkorhoz illik. Így legfeljebb néhány sötétben bujkáló rémhírtérjesztő bomlaszthatna nagy titokban a jobbágyok és a bíró közt kialakított örök és megbonthatatlan szövetséget oly állításokkal, miszerint más falvakban egyes népek táplálkozás útján gyarapodnak, ha kedvük szottyan, még az Operenciás tengerig is

elballaghatnak világnézőbe, s véleményük, saját véleményük is formálódhat bírói útmutatás nélkül.

Ami a híresztelést illeti — hát eljutottak a bíró füléig. Ami pedig a sötétben bujkálást: no az nem volt nehéz, mert bírói rendelet szölt arról, hogy a nép még nagyobb boldogsága érdekében a falu csak egy pilácsot égethet, kivéve persze a gyevi bíró szülőházának környékét — engedve a nép kívánságának.

Mivel a híresztelés arra való, hogy a Legfelsőbb Gyevi Tanács, a Gyeveiek Élcsapatát Igazgató Feudalista Bizottság, s a Gyeviügyeket Intéző Főkamara (ezeket véletlenül egyszemélyben a bíró irányította) ellenlépéseket fogantatson, készült is elmélet a már takargatásra is alkalmatlan bajok magyarázatául. „Minderről a szomszéd falu tehet, meg az átkos kókor, őskor és ókor, amikor is csatabárdal üldözték a magas szellemiségű gyeveket, barbár hordaként pusztítva magtárat, templomot.” A magas szellemiség bizonyítékaként pedig kiokumálta egy cáfolthatatlan tény: Gyevi népe (kivéve persze a szomszéd falvakból ottrekedteket) az ősi melák néptől származik, amely oly okos volt, hogy már a kőbaltát is lézerágyúval agyusztálta formatervezettre.

Ugye milyen bonyolult? Hát én is csak kapkodtam fejem ama padlás előbb már említett hűvösében, hogy végre megfjésem — ugyan milyen véget ért a bíró, mennyire népmese jellegű a történet vége. Hát azt hiszik megtaláltam? Néhány bírói határozat, rendelet és utasítás ugyan porosodott ott az ősi melák szublót mélyén, eredeti gyevikori hűs-, cukor-, vaj- és levegőjegyet is sodort a szél, de a befejezés sajnos örök homályba vész. Bizonyítva: nem mind mese, ami fénylik.

Vagy ide nem is ez a közmondás illenék?

BÁTYI ZOLTÁN